DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Forskning- og utviklingsstrategi (FoU)

2011-2014

Innhold

FORORD **3**

SAMMENDRAG 4

1. FORMÅLET MED KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTETS FORSKNING- OG UTVIKLINGSARBEID **5**

2. OVERORDNEDE FØRINGER FOR KRDS FOU-SATSING **5**

3. DEPARTEMENTETS SEKTORANSVAR **6**

3.1 DET BREDE SEKTORANSVARET 7
3.2 FORSKNING SOM GRUNNLAG FOR POLITIKKUTFORMING OG FORVALTNING 8
3.3 ANSVAR FOR Å HA OVERSIKT OVER SEKTORENS KUNNSKAPSBEHOV 8
3.4 INTERNASJONALT FORSKNINGSSAMARBEID 8

4. ROLLEN SOM OPPDRAGSGIVER **9**

4.1. FINANSIELLE VIRKEMIDLER I ROLLEN SOM OPPDRAGSGIVER 10
4.2 KONTRAKTSTYPER 13
4.3. FORMIDLING AV FORSKNINGSRESULTATER 13

5. ROLLE OG ANSVARSDELING **14**

5.1 KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET 14
5.2 UNDERLIGGENDE ETATER 14
FoU-midler i underliggende etater *15*
5.3 NORGES FORSKNINGSRÅD 15
5.4 SIVA OG INNOVASJON NORGE 16

6. KUNNSKAPSBEHOV **16**

6.1. KUNNSKAPSBEHOV SOM DEKKES GJENNOM HANDLINGSRETTEDE PROGRAMMER I REGI AV NORGES FORSKNINGSRÅD 16
6.2 UTFORDRINGER OG KUNNSKAPSBEHOV INNEN KOMMUNALPOLITIKKEN 17
6.2.1 Langsiktige FoU-behov *18*
6.3 UTFORDRINGER OG KUNNSKAPSBEHOV INNEN BOLIG- OG BYGNINGSPOLITIKKEN 19
6.3.1 Langsiktige FoU-behov *20*
6.4 UTFORDRINGER OG KUNNSKAPSBEHOV INNEN DISTRIKTS- OG REGIONALPOLITIKKEN 22
6.4.1 Langsiktige FoU-behov *22*

FORORD

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) har et overordnet ansvar for forskning og kunnskapsutvikling på sine politikkområder. Departementet har utarbeidet en FoU-strategi for å gi overordnede føringer for hvordan departementet vil ivareta sitt sektoransvar for forskning og utvikling i et fireårsperspektiv (2011-2014).

I Kommunal og regionaldepartementet er FoU et viktig virkemiddel for kunnskapsutvikling innenfor departementet sitt ansvarsområde.

Målgruppen for dette dokumentet er underliggende/tilknyttede etater, andre departementer, forskningsmiljøer, Norges forskningsråd og ansatte i departementet.

Sammendrag

Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) har ansvar for fagområder som omfatter lokalforvaltning og gjennomføring av valg, regional- og distriktspolitikk og bolig- og bygningspolitikk. KRD ønsker å styrke kunnskapsutvikling og utviklingsarbeid innenfor våre arbeidsområder, i et tett samarbeid med aktuelle aktører innen sektoren, Norges forskningsråd og aktuelle FoU-institusjoner.
KRD har utarbeidet en FoU-strategi som skal fungere som rettesnor for departementet, underliggende virksomheter, og for departementets forskningsmidler kanalisert til Norges forskningsråd.

Strategien omhandler formålet med KRDs FoU-arbeid og regjeringens overordnede føringer for departementenes FoU- virksomhet. Forskningspolitikken i Norge er organisert etter det såkalte sektorprinsippet som gir hvert departement et selvstendig ansvar for forskning innenfor sin sektor. Strategien definerer departementets sektoransvar. KRD har både et langsiktig ansvar for forskning for sektoren – det brede sektoransvaret – og et ansvar for å dekke departementets eget mer kortsiktige kunnskapsbehov for forskning og kunnskapsutvikling på våre politikkområder. Vi har et ansvar for å ha oversikt over sektorens kunnskapsbehov, for internasjonalt forskningssamarbeid og for finansiering av forskning. Vi har også et ansvar for formidling av forskningsresultater. Forskning som blir utført for Kommunal- og regionaldepartementet skal som hovedregel bli gjort allment tilgjengelig.

I strategien beskrives målsetninger for departementets FoU-innsats og virkemidler og tiltak for å styrke kunnskapsutviklingen. I vårt arbeid med forskning har departementet følgende mål:

- politikkutvikling skal være kunnskapsbasert, og vi skal sørge for et godt kunnskapsgrunnlag på departementets fagområder
- sikre at det løpende finner sted god og kritisk forskning av relevans for utviklingen innenfor departementets arbeidsområde
- prioritere finansiering av forskning som kan brukes i politikkutforming og forvaltning
- arbeide for at det finnes fagmiljøer med god kompetanse på området
- være en profesjonell bestiller i alle ledd av innkjøpsprosessen
- sørge for at formidling er en integrert del av forskningsaktiviteten

Strategien omhandler roller og ansvarsdeling mellom KRD og underliggende virksomheter, og samhandlingen med Forskningsrådet. I strategien pekes det ut utfordringer og områder innenfor Kommunal- og regionaldepartementets ansvarsområder der det er behov for FoU-innsats. Kortsiktige forskningsbehov vil i hovedsak ivaretas i avdelingsvise planer. Det er de langsiktige kunnskapsbehovene, og hvordan departementet vil ivareta sitt sektoransvar for forskning og utvikling som først og fremst er temaet for denne strategien.

1. Formålet med Kommunal- og regionaldepartementets forskning- og utviklingsarbeid

Departementets forskning og utviklingsarbeid (FoU) skal bidra til å innhente og utvikle kunnskap som grunnlag for politiske og faglige beslutninger. Vårt FoU-arbeid skal også bidra til en kunnskapsbasert samfunnsdebatt. Forskning er også viktig for å evaluere virkemidler, etablerte ordninger og tiltak innenfor departementets ansvarsområde. Målsetningen er at Kommunal- og regionaldepartementets politikkutvikling skal være kunnskapsbasert. Kommunal- og regionaldepartementet ønsker å videreutvikle kunnskapsutvikling og utviklingsarbeid innenfor våre arbeidsområder, i et tett samarbeid med aktuelle aktører innen sektoren, Norges forskningsråd og aktuelle FoU-institusjoner.

Denne FoU-strategien skal fungere som rettesnor for departementets oppfølging og prioritering av forskning og utvikling iverksatt av departementet selv, i underliggende virksomheter og for departementets forskningsmidler kanalisert til Norges forskningsråd. I tillegg har den følgende formål:

- Den skal definere og bidra til helhetlig oppfølging av departementets ansvar for forskning, både egne behov og sektorens behov
- Den skal legges til grunn når departementet vurderer bruk av de ulike virkemidlene innenfor forskningsfeltet
- Den skal styrke formidling og bruk av forskningsresultater
- Den skal bidra til at det finnes kompetente forskningsmiljøer på våre områder.

Definisjon av forskning og utvikling

Forskning og utvikling (FoU) defineres som ”kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap – herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn – og omfatter også bruken av denne kunnskapen for å finne nye anvendelser.” Det vises her til at OECD gjennom Frascati-manualen har fastsatt internasjonale retningslinjer for avgrensning og klassifisering av forskning og utviklingsarbeid.

Med forskning og utvikling i Kommunal- og regionaldepartementet mener vi i hovedsak:

1. Grunnforskning og anvendt forskning, eksempelvis forskningsprogrammer lagt til Forskningsrådet,
2. Utredninger og evalueringer, som settes ut på anbud på bakgrunn av konkrete problemstillinger departementet ønsker å få belyst.
3. Utviklingsarbeid, systematisk arbeid som utvikler ny kunnskap eller anvender eksisterende kunnskap, bla. rettet mot innføring av nye metoder, produkter eller tjenester.

2. Overordnede føringer for KRDs FoU-satsing

Stortinget og regjeringen gir rammebetingelser, overordnede mål og prioriteringer for norsk forskning. Meld. St. 18 (2012-2013) *Lange linjer – kunnskap gir muligheter* omtaler regjeringens mål for forskning. Forskningspolitikken skal rettes inn mot fem strategiske mål:

- et kunnskapsbasert næringsliv i hele landet
- løsninger på globale utfordringer, særlig innenfor miljø, klima, hav, matsikkerhet og energi

- god helse, mindre sosiale helseforskjeller og helsetjenester av høy kvalitet
- forskningsbasert velferdspolitikk og profesjonsutøvelse i velferdstjenestene
- næringsutvikling innenfor områdene mat, marin, maritim, reiseliv, energi, miljø, bioteknologi, IKT og nye materialer/nanteknologi.

For å oppnå dette ble det satt som mål at Norge skal ha:

- et velfungerende forskningssystem
- Høy kvalitet i forskningen
- Høy grad av internasjonalisering i forskningen
- Effektiv utnyttelse av forskningsressursene og resultatene

Det er et mål for regjeringen å integrere kjønns- og likestillingsperspektivet i all offentlig politikk. I forskningsmeldingen *"Lange linjer – kunnskap gir muligheter"* peker regjeringen på at kvalitet i forskningen krever kjønnsbalanse i forskningen. Kommunal- og regionaldepartementet vil legge vekt på at forsknings- og utviklingsprosjekter som departementet finansierer, integrerer kjønnsperspektivet der det er relevant. Det å integrere kjønnsperspektivet innebærer synliggjøring og vurdering av virkninger som politiske beslutninger har for både kvinner og menn.

Forskningspolitikken i Norge er organisert etter det såkalte sektorprinsippet. Dette gir hvert departement et selvstendig ansvar for forskning innenfor sin sektor. Det innebærer at Kommunal- og regionaldepartementet har et overordnet ansvar for forskning og kunnskapsutvikling på sine politikkområder. Hovedansvaret for utvikling og forvaltning av den nasjonale forskningspolitikken er lagt til Kunnskapsdepartementet.

3. Departementets sektoransvar

KRD har i dag tre ansvarsområder. Det dreier seg om samordning av statens forhold til kommunal sektor, distrikts- og regionalpolitikk og bolig- og bygningspolitikk.

Bolig og bygningspolitikken er ansvarsområdet der departementet tydeligst har et sektoransvar. Departementet forvalter lov og virkemidler på det bolig- og bygningspolitiske området. Innenfor bolig- og bygningspolitikken har departementet også underliggende etater med forvaltningsansvar på området; Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet og Husleietvistutvalget. Når det gjelder de to andre ansvarsområdene så er Kommunal- og regionaldepartementet i større grad et samordningsdepartement. Det er andre departement som har ansvar for politikkområdene som har større betydning for kommunal sektor og for distrikts- og regionalutvikling.

KRDs ansvar innenfor kommunal sektor er i hovedsak knyttet til juridiske rammebetingelser, kommuneøkonomi, forholdet mellom ressurser og oppgaver i sektoren, og økonomiforvaltningen i kommunal sektor.

Innenfor distrikts- og regionalutvikling, har departementet ansvar for å følge opp regjeringens distrikts- og regionalpolitikk. Som del av dette, forvalter departementet noen særskilte virkemidler som skal være ekstrainnsats for å bidra til at hovedtrekkene i bosettingsmønstrene opprettholdes. Departementet har en underliggende etat; Kompetansesenter for

Distriktsutvikling som har ansvar for å samle og spre kunnskap om distrikts- og regionalpolitiske problemstillinger.

KRD har et langsiktig ansvar for forskning for sektoren - det brede sektoransvaret – og et ansvar for å dekke departementets eget mer kortsiktige kunnskapsbehov på våre politikkområder. Målet er å sikre at det løpende finner sted god og kritisk forskning av relevans for utvikling innenfor sektoren, og at det finnes fagmiljøer med god kompetanse på området. Sektoransvaret innebærer et ansvar for å ha oversikt over sektorens kunnskapsbehov, et finansieringsansvar og et ansvar for internasjonalt forskningssamarbeid.

3.1 Det brede sektoransvaret

Dette omfatter forskning ”på vegne av sektoren” og kan også kalles et ”sørge for” ansvar. Det omfatter et ansvar for forskning, både langsiktig og anvendt, på vegne av sektoren. Dette er forskning som ikke brukes direkte inn i politikkutformingen eller forvaltning, men som vil danne et viktig grunnlag for utvikling av sektoren og for å nå målene i sektorpolitikken. Det overordnede ansvaret dreier seg om å stille ressurser til disposisjon slik at det foregår kunnskapsutvikling på sektorrelevante problemstillinger og bidra til at det finnes kompetente forskningsmiljøer som kan utføre dette. Støtte til programmer i regi av Norges forskningsråd og strategiske instituttprogrammer hører for eksempel til denne kategorien.

Et mål for KRDs FoU-virksomheter at den skal bidra til å sikre at det finnes kompetente forskningsmiljøer innenfor departementets ansvarsområder, og at forskningen blir brukt for å utvikle departementets ansvarsområder. Det er altså et mål å ivareta vårt brede sektoransvar gjennom å sette av midler til langsiktig forskning og bidra til kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder. Kjernekompetansemiljøene må ha tung kompetanse, og de må også ha rom for å styrke og fornye sin kompetanse og vitenskapelige ansatte, blant annet gjennom doktorgradsarbeider. Det er også viktig å stimulere til at nye forskere og forskningsmiljøer viser interesse for departementets fagområder.

På mange områder er det mangelfull statistikk, og det betyr at relevant kunnskap ikke blir produsert. Detaljert statistikk er en forutsetning for å lage god forskning. En generell utfordring er å etablere kunnskap som kan skille mellom ulike typer regioner og samfunn.

Departementets overordnede ansvar omfatter også den FoU-virksomheten som foregår i underliggende etater. Kommunal- og regionaldepartementet skal ha et helhetlig grep på forskningsinnsatsen og koordinere forskningsinnsatsen i sektoren.

Det brede sektoransvaret innebærer også at Kommunal- og regionaldepartementet må trekke opp grensene mot andre sektorers ansvarsområder. Ofte kan flere departementer ha et delansvar, og det vil derfor være nødvendig med et samarbeid med andre om forskning og utvikling.

Kommunal- og regionaldepartementet har dessuten ansvar for samordning av statens styring av kommunesektoren og regionalpolitikken. Departementet tar derfor initiativ overfor andre departementer for å få dem til å finansiere forskning på disse politikkområdene.

3.2 Forskning som grunnlag for politikkutforming og forvaltning

Kunnskapsutvikling skal være grunnlag for politikkutvikling eller forvaltning innenfor departementets ansvarsområde. Kunnskap som grunnlag for beslutninger for politikk og forvaltning, dreier seg om utredninger og oppdrag av begrenset omfang og varighet. Innenfor denne kategorien kan det være glidende overganger mellom forskning, utredning og evaluering.

Kommunal- og regionaldepartementet bruker i dag en relativt stor andel av de totale FoU-midlene til oppdragsforskning og utviklingsarbeid. Denne typen behov for kunnskapsutvikling og utviklingsarbeid ivaretas i hovedsak i avdelingenes egne FoU-prosjekter. Det utgjør et viktig bidrag til politikkutformingen og -utviklingen på avdelingenes ansvarsområder. Kommunal- og regionaldepartementet vil fortsatt prioritere midler til forskning og utviklingsarbeid på enkeltområder som grunnlag for politikkutforming og forvaltning. De langsiktige forskningsbehovene ivaretas primært gjennom forskningsprogrammer og strategiske instituttsatsninger. Siden departementets fagfelt er tverrfaglig, er det ikke naturlig å støtte grunnbevilgninger. Dette har blant annet å gjøre med at relevante forskningsinstitutter har ulike ARENA-departementer.

3.3 Ansvar for å ha oversikt over sektorens kunnskapsbehov

For å kunne ivareta sektoransvaret for forskning må Kommunal- og regionaldepartementet ha god oversikt over den forskningsbaserte kunnskap som finnes og hvilke framtidige behov som må dekkes. Det er også nødvendig å kjenne til utviklingstendenser nasjonalt og internasjonalt.

Det er et mål at departementets ansatte er oppdaterte og har god oversikt over forskningsresultater innenfor eget ansvarsområde.
Dialog og innspill fra Norges forskningsråd, fra ulike fagmiljøer nasjonalt og internasjonalt er sentralt for at departementet skal være oppdatert. Deltakelse på konferanser og seminarer nasjonalt og internasjonalt er også viktige bidrag for å holde oversikten over områdene som Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for. Det er viktig å bidra til god videreformidling fra konferanser og seminarer. Forskningsinnsatsen bør også være basert på oppdaterte kunnskapsoversikter. Kunnskapsoversiktene vil angi kunnskapsstatus og avdekke kunnskapshull, og være viktige som utgangspunkt for å vurdere FoU-behovene.

3.4 Internasjonalt forskningssamarbeid

KRD vil arbeide aktivt for å fremme internasjonalt samarbeid innen kommunal-, regional- og boligforskning. Innenfor departementets fagområder foregår forskning og utvikling i andre land som har relevans og nytte for departementets kunnskapsutvikling og kunnskapsforvaltning. For å ivareta sektoransvaret vil departementet finansiere internasjonal forskning og komparative studier med andre land for å lære av erfaringer som er gjort der. I tillegg er det viktig å søke samarbeid med utenlandske forskningsmiljøer ved at man tilstreber forskerdeltakelse også fra andre land når man tildeler forskningsmidler.

Som ledd i deltakelsen i internasjonale organisasjoner og samarbeidsavtaler med lokalforvaltninger i andre land, mv. vil departementet søke å legge til rette for at organisasjonenes arbeidsprogram tar opp problemstillinger som er relevante også i en norsk sammenheng. Dette gjelder både i forbindelse med deltakelse i Nordisk Ministerråd (herunder Nordregio), OECD, Europarådet og andre regionale samarbeidsorganisasjoner.

Gjennom KRDs deltakelse i flere EU-programmer (herunder ESPON) får vi tilgang til relevant forskning, europeiske og globale forskningstrender, samt erfaringsutveksling innenfor fagfeltet. Problemstillinger som er av norsk interesse vil bli fulgt opp i denne sammenheng.

4. Rollen som oppdragsgiver

KRD vil satse på forskning med høy kvalitet og som har samfunnsmessig nytteverdi. Dette er forankret i regjeringens målsetning om å øke kvaliteten i forskningen. Høy kvalitet i forskningen er også viktig for å gjøre Norge til et attraktivt samarbeidsland i internasjonal sammenheng. Departementet vil legge vekt på kompetanse og kvalitet når vi bestiller forskningsoppdrag eller gir støtte til forskningsmiljøer. Når vi tildeler midler gjennom Norges forskningsråd blir den faglige kvaliteten ivaretatt gjennom at midlene i hovedsak blir tildelt etter konkurranse etter vurdering av søknaden i internasjonale fagpaneler. Bare de prosjektene som får best vurdering blir tildelt støtte.

I bestillerrollen har KRD følgende mål:

- KRD skal være en profesjonell bestiller i alle ledd av innkjøpsprosessen, og når vi gir støtte til forskning
- KRD vil øke sin bestillerkompetanse gjennom kompetansehevende tiltak

God bestillingskompetanse krever god oversikt over eksisterende forskning på departementets fagområder. Her er det også en stor fordel å ha god metodekunnskap. KRD har utarbeidet en veileder for bestilling av FoU-oppdrag.

Bestilling av forskningsoppdrag krever også god kompetanse i regelverket for offentlige anskaffelser. Kommunal- og regionaldepartementet har utformet en egen anskaffelsesstrategi for å sikre profesjonelle innkjøp i departementet. Den skal påse en aktiv oppfølging og videreutvikling av de rutinene og veiledningene som departementet og DIFI har utarbeidet.

4.1. Finansielle virkemidler i rollen som oppdragsgiver

Kommunal- og regionaldepartementet har i rollen som oppdragsgiver følgende virkemidler for å finansiere forskning:

- Tilskudd til programmer via Norges forskningsråd
- Strategisk instituttsatsing
- Tilskudd til forskning direkte fra departementet
- Kjøp av oppdragsforskning

Figur 1.1
Forskningsmidler fordelt på ulike aktører. Om lag 120 mill. kr. i 2012

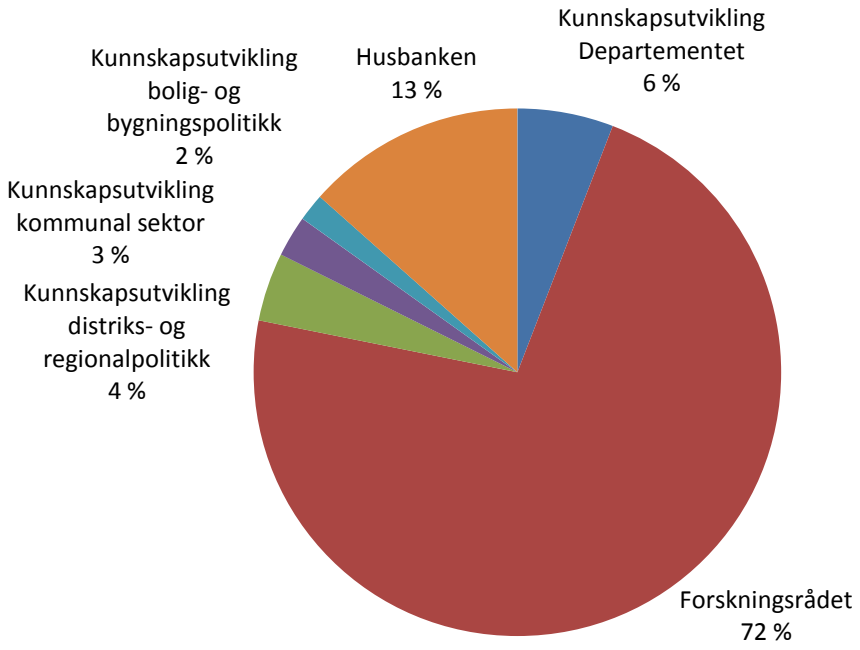

Kilde: NIFUs statsbudsjettanalyse, justert av DAMVAD.

Note: NIFU' budsjettanalyse viser egentlig at departementet benyttet om lag 240 mill. kroner på forskning, men dette er inkludert midler til fylkeskommunene til regional utvikling. Det er imidlertid ikke hensiktsmessig å inkludere disse midlene, fordi dette er midler som fylkeskommunene langt på vei kan disponere fritt. Således har departementet ikke noen innvirkning på hvor store andeler av dette som brukes på forskning.

Kommunal- og regionaldepartementet vil ha et nært samarbeid med aktuelle forskningsmiljøer og følge med i prosjekter som departementet finansierer.
Hvilken rolle departementet har som oppdragsgiver er avhengig av om vi opptrer på vegne av sektoren eller om vi opptrer som brukere av forskningsresultater, jfr omtale av sektoransvaret i del 3.

Bevilgningen til FoU-formål fra Kommunal- og regionaldepartementet dekkes over følgende kapitler og poster:

1. Kap 500 post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd
   Midlene dekker langsiktig kunnskapsoppbygging. Forskningsprogrammene har en varighet fra 5 til 10 år.

2. Bevilgninger over 21-poster dreier seg i hovedsak om kunnskapsgrunnlag for departementets politikkutforming, nye stortingsmeldinger, evalueringer av tiltak, men også til støtte til databaser og innhenting av statistikk. KRD bevilger her midler over følgende kapitler og poster :
    - Kap 500 post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag.
      Bevilgningen dekker forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder.
    - Kap 552 post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon.
      Bevilgningen dekker evalueringer og utredninger innenfor det regionalpolitiske fagområdet. Midlene benyttes også til informasjon.
    - Kap 571 post 21 Spesielle driftsutgifter.
      Bevilgningen omfatter forskning og utredninger om inntektssystemet og kommuneøkonomi, kommuneloven og det øvrige juridiske rammeverket for kommunesektoren, lokaldemokrati og statens tiltak overfor kommunesektoren.
    - Kap 581 post 21 Kunnskapsutvikling og formidling.
      Midlene benyttes til forskning, utredninger og formidling av kunnskap for å utvikle bolig- og bygningspolitikken.

3. Kap 571 post 64 Skjønnstilskudd til kommunene. Innenfor skjønnsrammen til kommunene ligger tilskudd til utviklings- og fornyelsesprosjekter i kommuner og fylkeskommuner. Midler kan gis til utviklingsprosjekter i kommuner og fylkeskommuner etter nærmere kriterier. Prosjektene skal ha læringseffekt for andre kommuner og fylkeskommuner.

4. Kap 552 post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling. Deler av midlene tildeles Forskningsrådet og går til næringsrettede utviklingstiltak. Kunnskapsproduksjon, evalueringer og utredninger innenfor statsbudsjettets programkategori 13.50 kan også finansieres over denne posten.

Tilskudd til programmer via Norges forskningsråd

I 2012 utgjorde bevilgningene til programmer og andre aktiviteter i regi av Forskningsrådet 93 mill kr, se figur 1,2. KRD bidrar til finansiering av tre programmer i Forskningsrådet: DEMOSREG, VAM og VRI. Departementet bidrar også til finansiering av en strategisk instituttsatsing i regi av Norges forskningsråd. KRD samarbeider også med Forskningsrådet om programmer rettet mot næringslivet og mot kunnskapsutviklingen i Nord-Norge. Dette gjelder VRI-programmet (Virkemidler for regional FoU og innovasjon) og programmet Forskningsløft i nord.

Figur 1.2
KRD-finansierte tiltak i regi av Forskningsrådet

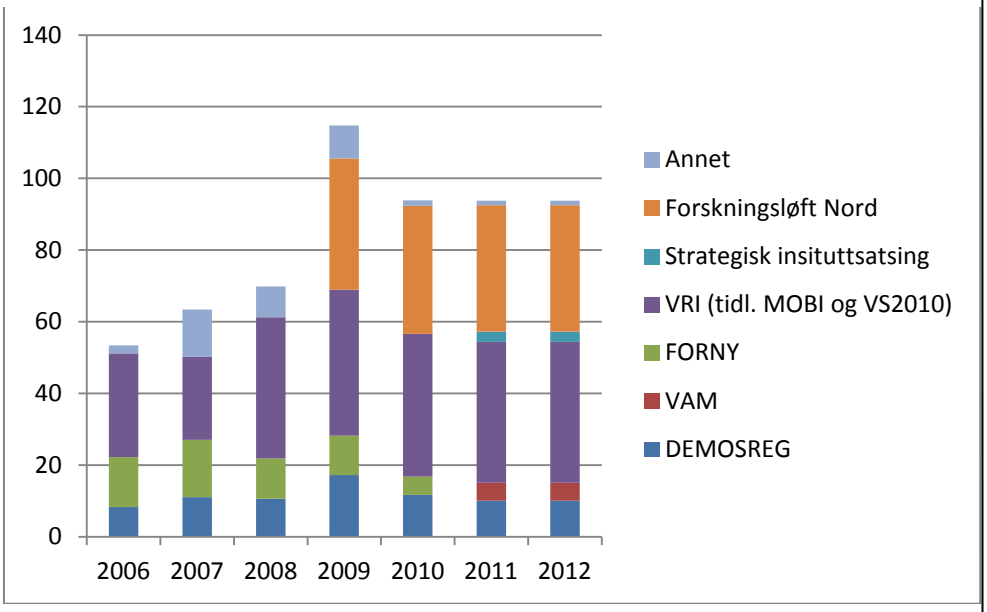

Kilde: Forskningsrådet
Note: Faste 2012-priser

Når vi gir tilskudd til programmer i regi av Norges forskningsråd vil vi gi styringssignaler på et mer overordnet nivå enn når vi går til innkjøp av oppdragsforskning. Gjennom støtte til forskningsprogrammer åpnes det for å gi støtte til mange ulike prosjekter og problemstillinger innenfor departementets ansvarsområder, prosjektene er langsiktige, og departementet deltar ikke direkte i styring av prosjektene. Skal Forskningsrådet ta det faglige ansvaret for programmet, kreves det også en viss størrelse på bevilgningen.

KRD samarbeider med Forskningsrådet om programetablering gjennom bl.a medvirkning til utarbeidelse av programnotat. Når vi gir tilskudd til et eksisterende forskningsprogram (f.eks VAM og DEMOSREG) vil vi gi faglige føringer for formålet med bevilgningen. Styringssignaler gis i et eget oppdragsbrev i begynnelsen av året. KRD ønsker også deltakelse gjennom deltakelse i programstyret, rådgivende fagutvalg e.l. Se pkt 5.3 om samhandlingen med Forskningsrådet.

Tilskudd til forskning direkte fra departementet

Vi kan også ivareta sektoransvar gjennom å gi tilskudd til forskning direkte fra departementet. Det faglige og administrative ansvaret må da ivaretas av departementet. Tilskudd til forskning faller inn under økonomiregelverkets bestemmelser om tilskuddsforvaltning, som bl.a. sier at kunngjøring må foretas slik at man når hele målgruppen som tilskuddsbevilgningen tar sikte på. Hovedreglene er derfor at det skal være konkurranse når departementet gir tilskudd til forskning. Dersom det skal gis direkte støtte til et prosjekt vil dette måtte navngis i departementets budsjettproposisjon slik at tilskuddbevilgningen øremerkes mottakeren. Siden det her dreier seg om tilskudd og ikke kjøp av tjenester, må departementets styring skje på et

overordnet nivå gjennom f.eks å angi målene med tilskuddsordningen. Forskningsinstitusjonene bør her stå relativt fritt mht til avgrensning av problemstillinger og utforming av prosjektet. Tilskudd gis også til forskningsinfrastruktur som utvikling av statistikk og databaser.

Kjøp av oppdragsforskning/utredningsoppdrag

Oppdragsforskning brukes særlig når departementet har konkrete problemstillinger vi ønsker å få belyst, og hvor vi har et behov for å styre oppdraget. KRDs kunnskapsbehov vil ofte kreve konkrete prosjekter av begrenset omfang og varighet. For eksempel i forbindelse med utvalgsarbeid, utarbeidelse av stortingsmeldinger og evaluering av tiltak og lover vil departementet ha behov for forskning som er nyttig på kort og mellomlang sikt. Her er vi ofte avhengig av at resultatene kan fremskaffes raskt.

4.2 Kontraktstyper

KRD vil som oppdragsgiver legge til rette for fri og uavhengig forskning. Kunnskapsdepartementet har utarbeidet en standardkontrakt for oppdragsforskning som søker å ivareta dette. Standardkontrakten har nedfelt at oppdragstaker ikke har ansvar for at oppdraget fører fram til en bestemt konklusjon, og den ivaretar oppdragstakers rett til å publisere forskningsresultatet. Kontrakten presiserer også departementets rettigheter til bruk av resultatene. KRD vil benytte KD sin standardkontrakt ved kjøp av forskningsoppdrag.

4.3. Formidling av forskningsresultater

Styrket formidling av forskningsresultater er en prioritert oppgave. Forskning som blir utført for Kommunal- og regionaldepartementet skal som hovedregel bli gjort allment tilgjengelig. Alle data og databaser som departementet finansierer skal også være tilgjengelige for offentligheten. Offentlighetsprinsippet for forvaltningen tilsier også at forskningsrapporter utarbeidet på oppdrag for departementet bør publiseres.

Det er et mål at formidling og informasjon skal være en integrert del av all forskningsaktivitet i KRD.

Sammen med forskningsaktørene har departementet et ansvar for at allmennheten får tilført forskningsbasert kunnskap på sektoren, og vi vil bidra til å utvikle systemer som letter tilgangen til forskningsresultater. Kommunal- og regionaldepartementet har et overordnet ansvar for å påse at informasjonen når fram og følgende strategiske tiltak gjennomføres ved å:

- Stille krav til Forskningsrådet om aktiv formidling av resultater underveis. Formidlingen bør bli en gjennomgående arbeidsform og involvere politikkutviklere og iverksettere på både lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.
- I forbindelse med oppdragsforskning stille krav til oppdragstaker om samarbeid om formidling og publisering av resultatene.
- Publisere informasjon om forskningsprosjekter og forskningsresultater som departementet finansierer på departementets Internettsider. Departementet har utviklet en egen temaside om forskning på Regjeringen.no

- Formidle statistikk og forskningsresultater gjennom nyhetsbrev, publikasjoner, stortingsmeldinger og i budsjettproposisjonen.
- Arrangere FoU-seminarer.
- Støtte til nettverk, f.eks Partnerforum.

5. Rolle og ansvarsdeling

5.1 Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for fagområder som omfatter lokalforvaltning og gjennomføring av valg, regional- og distriktspolitikk og bolig- og bygningspolitikk. Departementet skal sørge for at kommunesektoren har gode økonomiske, juridiske og organisatoriske rammebetingelser og sikre at lokaldemokratiet fungerer. Departementet har videre et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for verdiskapning og likeverdige levekår i hele Norge, som grunnlag for å opprettholde bosettingsmønsteret og gi alle reell frihet til å bo der de vil. Kommunal- og regionaldepartementet har også et overordnet ansvar for at alle skal kunne bo trygt og godt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte, herunder bostedsløse. Departementet stimulerer også til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser.

Mål for KRDs fagområder er:

1. Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne
2. En åpen, effektiv og tillitskapende kommunalforvaltning
3. Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom
4. Frie, direkte og hemmelige valg
5. Økt verdiskapning, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv
6. Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning
7. Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv
8. Et velfungerende boligmarked
9. Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet
10. Byggeprosessen skal være god og effektiv
11. Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder

Målene for fagområdene er førende for hva som blir prioritert innenfor departementets FoU-virksomhet. Noen FoU-prosjekter vil dekke områdene isolert. For større prosjekter som forskningsprogram, vil flere av områdene bli dekket.

5.2 Underliggende etater

Kommunal- og regionaldepartementet har et ansvar for at underliggende etater som Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet og Kompetansesenter for distriktsutvikling er faglig oppdatert innenfor sine fag-/ansvarsområder. Det er departementet som forvalter sektoransvaret for forskning og for fagsektorenes kompetanseoppbygging. Underliggende etater tildeles roller som innordnes dette. Som hovedregel ivaretar departementet den langsiktige forskningsinnsatsen, spesielt den som administreres av Norges Forskningsråd.

Underliggende etater får retningslinjer for sin FOU-virksomhet i tildelingsbrevet. Etater under Kommunal- og regionaldepartementet forutsettes å utarbeide egne planer for kunnskap- og utviklingsarbeid innenfor de rammene som Kommunal- og regionaldepartementet setter. Utgangspunktet for slike planer er departementets FoU-strategi og de årlige tildelingsbrevene.

FoU-midler i underliggende etater

Direktoratet for byggkvalitet tildeles midler over Kap 587 post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling. Bevilgningen skal gå til informasjonsarbeid og kunnskapsutvikling innenfor bygningspolitiske temaer.

Husbanken tildeles midler over Kap 2412 post 21. Spesielle driftsutgifter. Bevilgningen skal benyttes til forskning, utvikling og kunnskapsformidling innenfor boligsosiale tema og kvalitetsområder som miljø, energi og universell utforming.

Distriktssenteret tildeles midler over kap 554, post 01 Kompetansesenter for distriktsutvikling, driftsutgifter. Midlene skal blant annet brukes til oppbygging av en kunnskaps- og erfaringsbase for et helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområdene. Distriktssenteret skal prioritere å høste og formidle kunnskap fra prosjekter som har mål om å utvikle attraktive lokalsamfunn. Distriktssenteret skal ikke drive forsknings- og utredningsarbeid selv, men ha en bestillerrolle og samarbeide med relevante FoU-miljø om å skaffe relevant dokumentasjon og ny kunnskap innen distrikts- og lokalsamfunnsutvikling i bred forstand.

5.3 Norges forskningsråd

Norges forskningsråd har et helhetlig ansvar for at det norske forskningssystemet fungerer godt, og er det viktigste virkemiddelet regjeringen har for å sikre gjennomføring av forskningspolitikken. Kommunal- og regionaldepartementets bevilgninger til Norges forskningsråd er øremerket spesielle programmer. En viktig arena hvor vi ivaretar vårt sektoransvar og ansvar for langsiktig kompetanseoppbygging er gjennom tilskudd til Forskningsrådet som forvalter tilskudd på vegne av departementet.

I samhandlingen med Forskningsrådet legger Kommunal- og regionaldepartementet særlig vekt på:

- Et nært samarbeid om programetablering.
- God styringsdialog og kontaktmøter mellom Forskningsrådet og departementet.
- At departementet skal være representert i programstyrer og rådgivende fagutvalg. I de tilfeller departementet ikke er representert, må det etableres gode rutiner for kontakt og informasjonsutveksling.
- At problemstillinger som er aktuelle for departementets fagområde også blir integrert i andre forskningsprogram i Norges forskningsråd, der dette er relevant.
- At det legges til rette for god formidling av forskningsresultatene gjennom særskilte tiltak.

Kommunal- og regionaldepartementet legger spesielt vekt på brede tverrgående satsinger på departementets fagområder, slik at spørsmål om lokalt og regionalt demokrati, statens samlede styring av kommunene, inndeling, styrings- og samarbeidsformer, boligspørsmål, bygningspolitiske spørsmål, planleggings-, utbyggings- og utviklingsspørsmål blir sett i en sammenheng. Kommunal- og regionaldepartementet har integrert deler av fagområdene i den

generelle velferdsforskningen, ved å gå inn i forskningsprogrammet ”Velferd, arbeidsliv og migrasjon”. Vi viser her til 6.1 for nærmere omtale.

5.4 SIVA og Innovasjon Norge

SIVA er en virkemiddelaktør for regional innovasjon og næringsutvikling. SIVA skal legge til rette for nyskaping og utvikling av ulike typer bedrifter, og produserer i liten grad FoU selv. SIVA gjennomfører evalueringer av tilskuddordningene og bidrar på denne måten til ny kunnskap.

Innovasjon Norge forvalter statlige midler til innovasjon og til utvikling basert på regionale forutsetninger. Enkelte programmer støttet av KRD bidrar til å øke bedriftenes evne til å bestille FoU for egen utvikling, slik som NCE. Innovasjon Norge har også en selvstendig rolle som bestiller av FoU som anses nødvendig for egen utvikling. Dette kan være evaluering og følgeforskning knyttet til tilskuddordninger, men også analyser av mer grunnleggende karakter.

KRD tar sikte på å videreføre samarbeidet med SIVA og Innovasjon Norge om FoU-bestillinger i årene som kommer.

6. Kunnskapsbehov

6.1. Kunnskapsbehov som dekkes gjennom handlingsrettede programmer i regi av Norges forskningsråd

Handlingsrettete forskningsprogram er programmer der det forventes at forskningen skal være relevant og gi kunnskap som kan anvendes i utformingen av politikk og i forvaltningen av offentlige ordninger. KRD bidrar til finansiering av to handlingsrettede programmer; Demokrati- styring og regionalitet (DEMOSREG) og Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM).

Demokrati styring og regionalitet (DEMOSREG- programmet)

Det foregår i dag omfattende endringer i politisk deltakelse, styrings- og maktforhold, bosetting og næringsliv. Disse endringene reiser betydelige utfordringer for politikkutforming og styring. Teknologiske, økonomiske, politiske og kulturelle endringsprosesser griper inn i hverandre på stadig mer sammensatte måter. Kommunal- og regionaldepartementet har et stort behov for forskningsbasert kunnskap innenfor de forvaltningsområdene som departementet dekker. På bakgrunn av dette har departementet i samarbeid med Norges forskningsråd igangsatt forskningsprogrammet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) som kobler begrepene demokrati, styring og regionalitet og tydeliggjør sammenhengen mellom politikkområdene. Den regionale dimensjonen står sentralt i programmet.

Programmet har som mål:
Å bidra til økt kunnskap om strukturendringer, styringsmessige omlegginger og konsekvenser i samspillet mellom sektorer, territorielle enheter og ulike geografiske nivåer. Programmet skal belyse nye og politikkrelevante betingelser for innovasjon, styring og demokrati.

Forskningsprogrammet er gruppert i tre hovedområder:

- økonomisk utvikling og strukturelle omstillingsprosesser
- offentlig styring og planlegging
- demokrati deltakelse og identitet

Programmet skal stimulere til nye teoretiske grep og til økt empirisk innsikt. Særlig vekt skal legges på politikk- og styringsrelevant forskning. Dette innebærer både forskning om politikkens innhold og virkninger og forskning som grunnlag for politikk- og styringsutforming. Programmet skal også sikre læring og kunnskapsspredning gjennom gode formidlings- og kommunikasjonsstrategier.

Programmets første fase hadde en varighet fra 2005-2010. Fase II har en varighet fra 2010-2014. Fase II bygger videre på hovedinnretningen i DEMOSREG, samtidig som gjeldende programplan er revidert med utgangspunkt i nye utfordringer og erfaringer i fase I. Bredden i programmet videreføres. KRD er den største bidragsyteren til programmet.

DEMOSREG avsluttes i 2014. KRD vil i samarbeid med Forskningsrådet vurdere på hvilken måte vi skal videreføre vårt sektoransvar for forskning fra 2015, og hvilke tema som eventuelt skal inngå i et nytt program.

Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)

Boligfaglige forskningstema har tradisjonelt blitt behandlet i en tematisk avgrenset sammenheng, og i stor grad isolert fra tilgrensende områder i sosialpolitikken og velferdspolitikken. Boligspørsmål bør ha en naturlig plass i velferdspolitikken. Å ha en egnet bolig kan være like essensielt for deltakelse i samfunnet som for eksempel det å ha en jobb. Boligfeltet ønskes sett i relasjon til velferdssamfunnet i mer generell forstand, og knyttet til kategorier som arbeid, helse, utdanning, familie og integrering.

Kommunal- og regionaldepartementet ønsker å tydeliggjøre boligpolitikkens rolle i velferdspolitikken, og har integrert boligspørsmål i VAM fra og med 2011 ved å bidra med finansiering. VAM-programmet er det største samfunnsvitenskapelige programmet i Norge. Hovedmålet for programmet er å fremskaffe ny kunnskap av høy kvalitet om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Temaområdene favner vidt, og prioriterte forskningsspørsmål i programplanen omfatter blant annet sosial ulikhet og fattigdom, familie og samfunn, marginalisering og kriminalitet, helse og funksjonsevne og migrasjon. Dette er temaområder som er relevant å se i sammenheng med boligspørsmål. Generelt er de tre perspektivene i VAM: ”inkludering, ekskludering og bærekraft” sentrale også for boligpolitikken.

6.2 Utfordringer og kunnskapsbehov innen Kommunalpolitikken

Kommunal- og regionaldepartementet skal bidra til rammevilkår som legger til rette for lokalt selvstyre og en velfungerende og tillitskapende kommunesektor slik at sektoren kan ivareta alle sine roller; som demokratisk arena, tjenesteyter, samfunnsutvikler og myndighetsforvalter. For å ivareta dette har KRD ansvar for kommuneøkonomien, samordning av statens tiltak overfor kommunesektoren, kommuneloven og det øvrige juridiske rammeverket, kommune- og fylkesinndelingen, tilrettelegging og gjennomføring av valg på nasjonalt nivå, fornying, konsultasjonsordningen og KOSTRA.

6.2.1 Langsiktige FoU-behov

Innenfor dette ansvarsområde vil vi peke særlig på kunnskapsbehov innenfor temaene lokaldemokrati og deltakelse, statlig styring av kommunene, juridiske rammer, kommuneøkonomi, interkommunalt samarbeid, forvaltningsreformen og valg.

Lokaldemokrati og deltakelse

Deltakelsen ved valg har over tid vært synkende, og da spesielt blant de yngste aldersgruppene. Som en oppfølging av lokaldemokratimeldingen ble det satt i gang et forsøk i 20 kommuner og Longyearbyen lokalstyre med stemmerett for 16- og 17 åringer ved kommunestyrevalget i 2013. Departementet legger opp til en bred evaluering av forsøket, og vil i den forbindelse få utarbeidet en kunnskapsoversikt som tar for seg norsk og internasjonal forskning på ungdom og politisk engasjement generelt, og mer spesifikt om virkninger av ulike stemmerettsalder på samfunn og demokrati. Departementet vurderer også nytten i ytterligere utredning omkring deltakelse blant befolknings- og aldersgrupper på ulike politiske arenaer.

Departementet gjennomfører eller er løpende involvert i FoU-virksomhet knyttet til lokaldemokrati, for eksempel gjennom organisasjonsdatabasen, lokaldemokratidatabasen og lokaldemokratiundersøkelsen, i tillegg til mer enkeltstående forskning. Departementet gjennomfører også en innbyggerundersøkelse i forbindelse med hvert stortingsvalg.

Den teknologiske utviklingen medfører nye muligheter for deltakelse og involvering. Departementet vurderer å se nærmere på hvordan man kan bruke nye teknologiske løsninger for å senke terskelen for deltakelse og involvering.

Statlig styring av kommunene

Utviklingstrekk i den statlige styringen viser at både omfanget og detaljeringsgraden i bruken av ulike styringsvirkemidler gir stor kompleksitet og binder kommunenes handlingsrom. I tilknytning til stortingsmeldingen om forholdet mellom stat og kommune (Meld.St.12 (2011-2012), skjer en god del kunnskapsinnhenting gjennom oppdragsforskning. De aktuelle prosjektene har dreid seg om samordning av statlige tilsyn, regelverket for intern kontroll og evaluering av individuell plan som virkemiddel for styring og ledelse i kommunene. I samarbeid med KS er det gjennomført en kartlegging av statlige påbud om rapportering fra kommunene. KRD og FAD samarbeider om en gjennomgang av direktoratenes styring av kommunene og effektene av denne. Videre forskning om statlig styring av kommunene vil bli vurdert på grunnlag av funn i den nevnte forskningen.

Juridiske rammer

Departementet tar sikte på å nedsette et offentlig utvalg i løpet av 2013. Utvalget skal foreta en helhetlig gjennomgang av kommuneloven for å styrke det lokale selvstyret. Det er også behov for å skaffe et bedre kunnskapsgrunnlag om hvordan egenkontrollen fungerer i kommunene.

Kommuneøkonomi

KRD har i forbindelse med oppdatering av kostnadsnøklene i inntektssystemet gjennomført flere forskningsprosjekter. Kostnadsnøklene for kommunene skal nå oppdateres jevnlig, om lag hvert fjerde år, noe som gir behov for mer forskning og utredning i forbindelse med inntektssystemet enn før. Det vil også være behov for forskning om kostnadsnøklene for fylkeskommunene. KRD vil fortsatt ha behov for at det utvikles kommunaløkonomiske

modeller og vil støtte opp om dette. Per i dag finansierer departementet SSBs-modell for simultane analyser av kommunenes økonomiske atferd (KOMMODE). Det tekniske beregningsutvalget for kommunale og fylkeskommunal økonomi (TBU) drives i regi av KRD. TBU rapporterer om hovedtrekk i økonomi og tjenesteyting i kommunene, og det foregår også mye kommunaløkonomisk forskning i regi av TBU. Arbeidet i TBU-regi vil fortsatt være et viktig bidrag til kunnskap på det kommunaløkonomiske området.

Kommunelovens økonomibestemmelser skal være med å sikre en effektiv økonomistyring for kommunene. Departementet vil ha nytte av å få mer kunnskap om hvordan noen av bestemmelsene i loven og tilhørende forskrifter virker i kommunenes økonomistyring.

Interkommunalt samarbeid og selskap
Med den nye kommuneloven fra 1992 fikk kommunen større mulighet til å bestemme hvordan de skulle organisere seg. Veksten i fristilte selskap og interkommunale samarbeid har vært kraftig de siste årene. Dette som følge av at det etter hvert har blitt åpnet for å samarbeide med andre kommuner om nær sagt alle oppgaver. Kommunene har i løpet av 2000-tallet fått flere juridiske rammer som dette samarbeidet kan skje innenfor. Det er fortsatt viktig å følge med på omfanget av dette samarbeidet og hvilke konsekvenser det har for kommunene, for eksempel på hvordan styring og kontroll av oppgaver og tjenester lagt til interkommunale samarbeid og fristilte selskaper fungerer. Hvilken nye roller fordrer dette for kommunepolitikerne?

Forvaltningsreformen
Forvaltningsreformen innebærer at fylkeskommunene fikk tilført en rekke nye oppgaver fra 1. januar 2010. Utvidet ansvar er bl.a. knyttet til områder som planlegging, samferdsel, og regional forskning gir fylkeskommunen en forsterket rolle som regionale utviklingsaktør. Innen rammen av DEMOSREG fase II er det igangsatt tre prosjekter med forvaltningsreformen som referanseramme. KRD skal delta i en felles referansegruppe tilknyttet disse prosjektene. Når resultatene av de nevnte prosjektene foreligger i 2015, bør behovet for oppdragsforskning i regi av KRD vurderes.

Valg
Departementet evaluerer kontinuerlig valggjennomføringen, og tilrettelegger for at den norske valgordningen i størst mulig grad skal være i samsvar med internasjonale regler og normer for gjennomføring av frie og demokratiske valg. Det vil kunne oppstå løpende behov for utredninger og evaluering underveis i dette arbeidet. Det vil også være behov for enkeltstående utredninger og forskning knyttet til generell regelverksutvikling. Det vil også bli foretatt en evaluering av forsøket med internettstemmegivining ved Stortingsvalget i 2013.

6.3 Utfordringer og kunnskapsbehov innen bolig- og bygningspolitikken

Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for bolig- og bygningspolitikken. Visjonen for bolig- og bygningspolitikken er at alle skal bo trygt og godt, og at vi skal bygge gode bygg for et bedre samfunn.

Boligpolitikkens utgangspunkt er å legge til rette for at boligmarkedet løser viktige produksjons- og allokeringsoppgaver. De boligpolitiske låne- og tilskuddsordningene og boliglovgivningen er viktige statlige virkemidler som påvirker boligmarkedets virkemåte. Plan- og bygningsloven er en sentral ramme for bygge- og anleggsnæringen. Loven påvirker

tilrettelegging og gjennomføring av bygg og anlegg, kvaliteten på byggevarer og det som bygges.

I bolig- og byggsektoren skjer produksjon og tilrettelegging for å nå målet om gode boliger og gode bygg først og fremst gjennom privat innsats innenfor offentlig bestemte rammebetingelser. Det er vesentlig at samspillet mellom offentlig og privat sektor, særlig på kommunenivå skjer på en effektiv måte. Det er viktig at bolig- og byggemarkedet kan frembringe produkter som holder god kvalitet til rimelige kostnader, i samsvar med etterspørselen. Dette vil være sentrale forskningstemaer framover. Egnede boligtilbud for svake grupper på boligmarkedet, vil videre stå sentralt. Spesielt vil det være prioritert å fremskaffe mer kunnskap om vanskeligstilte grupper og hvilke boligbehov de har.

6.3.1 Langsiktige FoU-behov

Et siktemål med departementets initiering og finansiering av FoU innen bolig- og byggområdet er å innhente oppdatert kunnskap om hvordan statlige styringsmekanismer påvirker rammebetingelsene, og hvordan de kan utvikles slik at målene i bolig- og bygningspolitikken kan nås på effektive måter.

Å overvåke og belyse forhold som kan tilrettelegge for velfungerende bolig- og byggemarkeder vil være prioriterte områder for forskning. Sentrale dimensjoner er utviklingen i tilbudet av og etterspørselen etter boliger, herunder utviklingen i byggekostnader, tilbudet av tomter, tilgang på boligfinansiering, konkurranse i markedene og finansiering av infrastruktur.

I tillegg til oppdragsforskning og evalueringer av virkemidlene for sektoren, er det behov for langsiktige, dynamiske og komparative analyser som viser utviklingen over tid. Det gjelder både kvantitative og kvalitative analyser. Det vil være en viktig oppgave å finne en god balanse mellom konkret og kortsiktig, og generell og langsiktig kunnskapsutvikling. Det er behov for bedre indikatorer og statistikk som kan gi god oversikt over utviklingen i bolig- og bygningssektoren. Statistikk og kartlegginger er et viktig grunnlag for forskningsvirksomheten på flere områder.

Kommunene og næringen er viktige samarbeidspartnere som gjennomførere av både bolig- og bygningspolitikken, og deres praktiske erfaringer bør utnyttes i FoU-sammenheng. Både boligmeldingen og bygningsmeldingen peker på behov for utredning av spørsmålet om kommunen har tilstrekkelig effektive virkemidler for å gjennomføre boligpolitikken og sikre at det blir bygget nødvendig antall boliger. Det er behov for å utrede om virkemidler som utbyggingsavtaler, rekkefølgekrav, ekspropriasjon og refusjon for bygging av infrastruktur fungerer etter hensikten. I tillegg vil det være behov for å kartlegge i hvilken grad kommunene har strategier for sin tomtepolitikk, og hvordan denne fungerer.

Eksterne faglige og politiske miljøer vil involveres i FoU-prosesser som er relevante for dem. Utvikling av samarbeidsmodeller med ulike aktører skal også prioriteres.

Prioriterte kunnskapsfelt

Riksrevisjonen har påpekt økt kunnskapsbehov om vanskeligstilte på boligmarkedet. Det er behov for å opparbeide mer kunnskap om de vanskeligstilte gruppene, hvem de er og hvilke utfordringer de har. Årsaker og konsekvenser av at ulike grupper ikke klarer å hevde seg på

boligmarkedet må kartlegges. Forskning om vanskeligstilte på boligmarkedet vil generelt ha høy prioritet i FoU-virksomheten.

Etterspørselen etter boliger fremover vil bestemmes av mange faktorer, som demografiske forhold, kulturelle endringer og av den økonomiske utviklingen. Det er behov for mer beskrivelse av trender om geografisk mobilitet, migrasjon, urbanisering og utvikling i familie- og husholdningsmønstre.

Sosiale og kulturelle endringer og utvikling i preferanser vil samtidig ha mye å si for hvordan de ulike delmarkedene utvikler seg, både på eie- og leiemarkedet.
Gode bygg krever aktører med riktig kompetanse. Byggenæringen har hatt negativ utvikling i produktivitet og innovasjonen er mindre omfattende enn i andre næringer. Det er behov for et kompetanseløft i hele byggenæringa for å nå mål om bedre bygg og bedre byggeprosesser. Dette er bakgrunnen for at regjeringen i Meld St. nr. 28 (2011-2012) *Gode bygg for eit betre samfunn* (bygningsmeldingen) foreslår å etablere et bredt anlagt samarbeidsprogram med byggenæringen for å utvikle en kunnskapsbasert byggenæring, og øke kompetansen og gjennomføringen i alle ledd. Programmet Bygg21 vil bli ledet av et bredt sammensatt styre, med sentrale representanter fra bl.a. bygge- og eiendomsnæringen og forskningsmiljø. De neste årene skal det gjennom Bygg21 utarbeides strategier og tiltak for FoU og innovasjon, utdanning og kompetanseutvikling og formidling av kunnskap og erfaringer.

I bygningsmeldingen er behovet for økt kompetanse og utvikling et hovedtema. I tillegg til Bygg21, varsler meldingen også endringer i bygningsregelverket fremover, blant annet for å få enklere byggeprosesser og mer energieffektive bygg. Det er dermed behov for å vurdere dagens og kommende krav til byggkvalitet og byggeprosessene i et samfunnsmessig perspektiv, både for bransjen og privatpersoner.

I bygningspolitikken vil utfordringer knyttet til kvalitet og miljø stå sentralt. Høyere prioritering av energieffektive bygg, klima og miljø øker kunnskapsbehovet. Miljøkonsekvensene av både nybygging og vedlikehold, reparasjoner og utbedringer er betydelige. Det er en utfordring å finne virkemidler som sikrer at miljøhensyn ivaretas i alle faser i et livsløpsperspektiv for bygningene. Det er behov for økt kunnskap om miljøutfordringene, særlig knyttet til energibruk, men også til inneklima, bruk av farlige stoffer, ombruk, gjenvinning og byggavfall.

Det er behov for bedre informasjonsgrunnlag når det gjelder bygningsmassens faktiske tilstand, og om hvordan tilstanden utvikler seg over tid. Også utvikling og kvalitet i boområder og nærmiljø, bla hvordan denne påvirker investeringsviljen, vil være et viktig tema.

Det er en målsetning om at prosentdelen av tilgjengelige, universelt utformede bygg skal økes innen 2025. Innenfor Kommunal- og regionaldepartementets ansvarsfelt skal det gjennomføres en rekke evalueringer og utredninger av hvordan dagens krav til tilgjengelighet fungerer og hvordan regjeringens handlingsplan *Norge universelt utformet 2025* har fungert. Det er også behov for å videreutvikle indikatorer for å måle utviklingen.

6.4 Utfordringer og kunnskapsbehov innen Distrikts- og regionalpolitikken

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for regjeringens distrikts- og regionalpolitikk, herunder et overordnet ansvar for å forvalte distrikts- og regionalpolitiske virkemidler som i hovedsak er delegert til fylkeskommuner, Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Et viktig prinsipp i distrikts- og regionalpolitikken er at innsatsen må tilpasses den enkelte region. Den brede distrikts- og regionalpolitikken forvaltes av staten.

Det overordnede målet for distrikts- og regionalpolitikken er å opprettholde et spredt bosettingsmønster som sikrer verdiskapning i hele landet. Den geografiske balansen av befolkning og i lokaliseringen av næringsmessig og økonomisk aktivitet vil derfor være sentrale temaer i regionalforskningen.

6.4.1 Langsiktige FoU-behov

En utfordring innen regionalforskningen er å opprettholde og videreutvikle kompetansemiljøene. Siden bosettingsmålet er så viktig, er forskning om bostedsvalg og flytting alltid sentralt. Næringsutvikling, lokaliseringsbetingelser for bedrifter, regional innovasjon og entreprenørskap er andre bestående tema. Det samme gjelder lokal attraktivitet og tjenestetilgang for så vel personer som virksomheter.

På mange områder er det mangelfull statistikk på et tilstrekkelig lavt geografisk nivå. Dette betyr at relevant kunnskap ikke blir produsert. Detaljert statistikk er en forutsetning for å lage god forskning. En generell utfordring er å etablere kunnskap som kan skille mellom ulike typer regioner og samfunn. Mye kunnskap etableres som innsikt om tilstand og sammenhenger på nasjonalt nivå. Imidlertid kan innsikt på nasjonalt nivå skjule viktige trekk ved sammenhenger på regionalt og lokalt nivå. Geografi må derfor alltid være en viktig dimensjon i regionalforskningen. Det er derfor behov for data med ulik geografisk skalering, for eksempel brutt ned på landsdelsnivå, fylkesnivå og kommunenivå og i forhold til sentralitet og arbeidsmarkeds-, bo og serviceregioner.

Fordi mye av forskningsinnsatsen er konsentrert om ulike temaer, er det en vedvarende utfordring å sikre den kunnskapsmessige infrastrukturen, som for eksempel regionaløkonomiske modeller og ulike typer databaser. Departementet har støttet arbeidet med vedlikehold og drift av regionaløkonomiske modeller gjennom en strategisk instituttsatsing som er bevilget til Norges forskningsråd.

På alle politikk- og fagområder er det et kontinuerlig utviklingsarbeid for å oppdatere og styrke eksisterende kunnskap. Kunnskapen er avhengig av at et omfattende datagrunnlag brukes for å dokumentere sammenhenger om forhold av betydning for regional utvikling. Utfordringer og kunnskapsbehovet kan likevel sies å følge to hovedakser. Det ene skillet går mellom bred og smal politikk. Videre har skillet mellom samfunnsanalyse på den ene siden og effekter av virkemiddelbruk (herunder styring/samordning) på den andre siden.

Regionale forskningsfond og enkelte programmer i regi av Forskningsrådet

De regionale forskningsfondene skal supplere de nasjonale virkemidlene og styrke forskningsinnsatsen i regionene og samspillet mellom næringsliv, høyere utdanningsinstitusjoner, forskningsinstitutt og offentlige aktører. Fondene skal finansiere næringsrettet forskning, langsiktig grunnleggende forskning og forskning for offentlig sektor. KRD har ikke forvaltningsansvaret i forbindelse med regionale forskningsfond, og de blir

derfor ikke nærmere omtalt her. KRD har imidlertid bidratt til finansiering av Forskningsrådets regionale representanter som er viktige for godt samarbeid mellom fondene og andre FoU-rettede virkemidlene rettet mot offentlige og private regionale aktører.

Programmet Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI) er Forskningsrådets særskilte satsing på forskning og innovasjon i norske regioner. VRI skal bidra til økt innovasjon og verdiskapning i regionalt næringsliv. VRI fremmer økt forskningssamarbeid mellom bedrifter og forskningsmiljøer. VRI bidrar i større grad enn andre forskningsaktiviteter til å anvende eksisterende forskning, spesielt i en verdiskapingssammenheng. VRI og Forskningsfondene er komplementære ordninger, hvor VRI mobiliserer nye aktører til å ta i bruk forskning som de blant annet kan søke regionale forskningsfond om finansiering til. I arbeidet med regionale forskningsfond, har VRI bidratt til å utvikle fylkeskommunene som regionale forsknings- og utviklingsaktører. Det er startet opp i alt 15 regionale VRI-satsinger som involverer hele landet og inkluderer 15 samhandlingsprosjekt og 15 innovasjons- og organisasjonsfaglige forskningsprosjekter. VRI favner alle fylkeskommunene, de fleste høyskolene, alle FOKUS-instituttene samt universitetene. Om lag 70 pst. av forskningsprosjektene har formelt eller uformelt internasjonalt samarbeid.

Forskningsløft i nord blir forvaltet av Forskningsrådet. Målet med satsningen er å bidra til styrket forskningsinfrastruktur gjennom økt samarbeid mellom FoU-institusjonene i Nord-Norge på næringslivsrelevante temaer. Felles for satsningen er at alle FoU-miljøer i landsdelen deltar i ett eller flere prosjekter.